

Ο ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ
ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΑΧΤΑΝ'

Δέν ἀκούσθηκε στό μέρος μας ἄλλος παπᾶς τόσο διαβασμένος, τόσο κοσμικός, τόσο φαγάς, τόσο λόγιος, τόσο σπούδαγμένος καί λογάς. Σ' ὄλα μέσα. Ἦξαιρε πρῶτα - πρῶτα τὰ ἔργα του καλά καί ἅγια. Στήν παπαδοσύνη του, δηλαδή, ἤξαιρε ν' ἀγιάζει, νά λειτουργᾷ, νά βαπτίζει, νά στεφανώνει, καί νά εὐχελιάζει κι' ὄ,τι ἄλλο. Ἦταν μάστορας.

Ἦξαιρε καί τή ρακιτζική, νά ψῆνει ρακιά, μέ μαστοριά. Ἐψηγε ρακιά, σπύρτα, καί γιόμιζε τὰ βαρέλια κρασιά μοναδικά. Ἦξαιρε ἀπό μυθολογία καί μυθιστορήματα, ἀπό φιλοσοφία, ἀπό ἱστορία. Ἦξαιρε ἀκόμη καί ψαλτική λάμπρά. Μά ἐκεῖνο πού ἤξαιρε ἦταν, πῶς σ' αὐτή τή ζωῆ πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὄλα νά φᾶμε, νά πιοῦμε καί νά χορέψουμε. Γι' αὐτό καί πολλές φο ἔς χόρεψε σέ γλέντια, ἀνασκουμπώνοντας τ' ἀντερί του ὡς τή ζώνη του καί σέρνοντας τὸ χορὸ μέ μαστοριά ὕστερα ἀπὸ γενναῖο φαγοπότι.

Νά φᾶμε λοιπὸν πρῶτο ἄρθρο. Γι' αὐτό καί στό σπίτι εἶχε κοτέτσι. Ἐθρεφε ὡς πού νά σκάσουν γαλοπούλες — κοῦλκοι, ὅπως τὶς ἔλεγαν — ταγίζοντάς τες καρύδια καί καλαμπόκι, ἔτρεφε πάπιες καί χήνες καρφώνοντάς τες μέσα στό κοτέτσι, ἔθρεφε γουρούνια ὡς ἑκατὸ ὀκάδες. Τὸ σπίτι του τὶς μέρες τῶν γιορτάδων ἦταν ἓνα χασάπικο. Ἐσφαζε τὸ γουροῦνι του, ἔσφαζε γαλοπούλες, ὀρνίθες καί γιόμιζε τ' ἀγγεῖα ἀπὸ λαρδί, ἀπὸ λίγδα, ἀπὸ μπριζόλες. Κρεμοῦσε στό τσιγγέλι τετράπαχες σφαγμένες κότες καί ἐννοῦσε νά φάγῃ καί νά πιεῖ ὡς πού νά σκάσει. Ἐννοοῦσε τ' ἀντερό του νά ναι γιομᾶτο. Τραβοῦσε καί κρασί παλιὸ ἀπὸ τὰ παγωμένα τὸ καλοκαῖρι καί ζεστά τὸ χειμῶνα ὑπόγειά του, καί πίνοντας χτυποχειλοῦσε γιὰ νά γευτεῖ τὴ νοστιμάδα τῶν κρασιῶν του, πού τὰ τοίμαζε μοναχὸς του, κουβαλῶντας τὸν καιρὸ τοῦ τρύγου τὸ σταφίλι μοναχὸς ἀπὸ τ' ἀμπέλια του, σὰ μεγάλος νοικοκύρης.

Τὴ ζωῆ του τὴν ἤθελε γλέντι καί φαγί. Στήν ἐκκλησιά του παπᾶς μέ ὄλα, στό σπίτι του κοσμικός μέ ὄλα. Ἦξαιρε νά λέγει

Π. Παπα...
Χριστοδ...
- Η...
θ...
Λ...
θ...
Αθ...
1936-7
r. 42-48

Ἔτσι πιάνοντάς τον ὁ καντηλανάφτης τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀγισαράνταμάρτυρων, τὸν ἔβγαλε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Ὡς τὸ πρῶν ποῦ γύριζε μέσ' τὸ κρῦο μὲ τὰ χιόνια : Ἔτσι μὲ τὸ κέφι στρωμένο χτυπώντας τὰ χέρια ἀπανωτὰ καὶ ρυθμικά, μὲ τὰ μάτια γουρλωμένα, τραγουδοῦσε :

Γιαμπὶ γιαλλέλιμ
γιαχα μπιμπι.

Τώρα χόρευε ἔξω ἀπὸ τὰ καφενεῖα καὶ βάζοντας τὰ παιδιά —μεγάλο αὐτὸς παιδί— στὴ γραμμὴ ἔκαμνε γυμνάσια λέγοντας ρυθμικά πάντα :

ἀμφάν μουν—τράϊ
μίτσα—μίτσα—κόϊ

Αὐτὰ τὰ λόγια ξεδιάλυνες μέσ' ἀπὸ τὸ μεθυσμένο στόμα του. Ὁ κόσμος ἀπολάβαινε, τὸ παιγνίδι τοῦ Καλογιάνν'. Τὰ Γαλλικά του αὐτὰ τᾶχε κερδίσει ἀπὸ τὸν Γάλλο—Γκουτνάρ τὸ κρασέμπορο, ποῦ πολλὰ χρόνια μάζευε τὰ κρασιά τῶν Σαραντακκλησιῶν καὶ τᾶστελνε στὴ Γαλλία. Καὶ σαυτὸν εἶχε κάμει θελήματα κερδίζοντας τὸ ὠραῖο κρασί καὶ τὰ Γαλλικά του. Πούρ ντέ ρουῖσὸ προφόν... ἀμφάν μουν τράϊ, μίτσα, μίτσα, κόϊ.

* *

Τὸ μεσημέρι πλιά θυμῆθηκε νὰ τραβηχτεῖ κατὰ τὴ μάννα του. Τραγουδώντας ἀνέβηκε τὸν ἀνήφορο καὶ μῆκε στὸ κατώφλι τῆς μάννας του. Ἀντὶ νὰ καθῆσει χρονικὰ μέρα στὸ τραπέζι τῆς μάννας του, ποῦ τὸν τοίμασε γαλοπούλα μὲ τουρσί, καὶ χοίρινες μπριζόλες καὶ κρασί—νὰ φάει, ἔπεσε καὶ ξέρασε ὅ,τι ἦπτε, μούγκρισε κι' ἀποκοιμήθηκε ὡς τὸ ἡλιοβασίλεμα σὰ σκοτωμένος. Τοιμαζότανε γιὰ μεθῆσι πάλι, ὁ Καλογιάνν'ς, ὁ φίλος τῶν παιδιῶν, ὁ φίλος ὅλου τοῦ κόσμου, ὁ τραγουδιστὴς τῆς ζωῆς.

τὸ βαγγέλιο ὠραῖα—πάντα τὸλεγε ἀρχαῖα ἢ γαλλικὰ στὴν Δευτε-
ρανάσταση—ἤξαιρε καὶ νὰ τραγουδᾷ καὶ νὰ χορεύει. Ἡ σοφία του
ὅλη ἦταν πὼς θὰ γευτεῖ καλλίτερα τὴ ζωὴ, τρώγοντας, πίνοντας,
διαβάζοντας βιβλία. Φαγὶ καὶ γνώση. Γι’ αὐτὸ κι’ ἀπόχτησε ὄνομα
φαγᾶ καὶ σοφοῦ.

Κάποτε συνοδεύοντας τὸν πεθαμένο —δὲ θυμᾶμαι ποιοανοῦ λεί-
ψανο— καὶ ψέλλοντας τὸ «θρηῶ καὶ ὀδύρομαι» πήρε μὲ τὸ μάτι
τὸν ψαρᾶ τοῦ μαχαλᾶ: «Πήγαινε μιὰ ὀκᾶ καὶ στὸ σπῖτι» τοῦ πα-
ρήγγειλε, ψέλλοντας σάν τροπᾶρι, καὶ πάλι ὕστερα συνέχισε τὸ κλα-
ψάρικο ψάλσιμό του.

“Ὅ,τι ἔβλεπε ἤθελε νὰ τὸ φάει, νὰ τ’ ἀποχτήσει.—«Πήγαινε καὶ
στὸ σπῖτι» πάντα συνήθιζε νὰ λέει, σὰ νὰ μὴν εἶχε φάγει ποτέ του.

Τὰ λουκάνικα του ἔμειναν ἱστορικὰ γιὰ τὴ νοστιμάδα τους.
Τὰ κλῖντιζε, τὰ πιπέριζε μ’ ὄλα τὰ μπαχαρικά καὶ τὰ περνοῦσε στὸ
ἔντερο. Καὶ ἐννοοῦσε νὰ τὰ φάει μοναχός του. Ὅταν στέγνωσαν
κρεμασμένα στὸ χαγιάτι, στὴ στάλα, στὴ πατωσιά του καὶ καθη-
μέρα περνῶντας τὰ μετροῦσε, τὰ χαίρονταν μὲ τὸ μάτι του καὶ τὰ
κουβέντιασε μέσα στὰ μουστάκια του γιὰ ὠμορφιά τους.

Οἱ πῆτες του ἔμειναν ἱστορικὲς γιὰ τὸ πάχος καὶ τὴ νοστιμάδα
τους. Τὶς τοίμαζε μὲ κιμά, μὲ χήνας πάχος, μὲ βοῦτυρο φρέσκο
καὶ μ’ ὄλα τὰ παραγεμίσματα. Κι’ ὅταν τὶς ἔφερναν ἀπὸ τὸ φούρνο,
ἀγρίευε ἀπὸ λαχτᾶρα, καὶ σάν καθίζε, μπόρουσε νὰ «γλύψει καὶ
τὸν ταβᾶ», ὅπως λέγαν γιὰ τοὺς λαίμαργους. Δὲ χόρταινε. Τὶς πα-
ραμονές τῆς Πρωτοχρονιάς δὲν εἶχε ἡσυχία. Λογάριαζε ἀπὸ μέρες
πολλές ἀκόμα τὸ τί θὰ φάει, δὲν εἶχε χορτασμό.

Κι’ ἐχτός ἀπὸ τὰ δικά του ποῦ μεγάλωνε στὸ σπῖτι του, ἀγό-
ραζε κι’ ἀπόξω. Κουβαλοῦσε ὅ,τι εὔρισκε τῆς ὄρεξης του γιὰ νὰ
γλεντᾷ. Ἡ Μαυροθάλασσα τὸν ἐνθουσίασε μὲ τὰ ψαρικά της: μὲ
τὰ ἄφθαστα σκουμπριά καὶ τὴν ὄνειρεμένη λακέρδα.

Καὶ σάν πλάκωνε ὁ χιονιάς καὶ ἡ παγωνιά ἔζωνε τὸν κόσμο
καὶ κλειοῦσε τὸν ἄνθρωπο στὸ σπῖτι, τότε κι’ αὐτὸς τώρριχνε στὸ
γλέντι. Δὲν πατοῦσε στὴν ἐκκλησιά, παρὰ τὴ δικὴ του βδομάδα
καὶ τρώγοντας καὶ πίνοντας καὶ διαβάζοντας βιβλία, πρόσμενε καὶ
τὰ Χριστούγεννα καὶ τὴν Πρωτοχρονιά.

Τότε δοκίμαζε μιὰ μεγάλη χαρὰ. Πάντα χαρούμενος ἦταν, μὰ
τὴ χαρὰ τούτη τῶν γιορτάδων τὴ δοκίμαζε σύψυχα. Ἐνοιωθε μέσα
του ἕνα ἠφαιστεῖο πείνας κι’ ἀχορτασιάς καὶ γλεντιοῦ. Γιατί οἱ
γιορτάδες καὶ τὸ φαγοπότι ταίριαζαν πολὺ.

— Ἄ, φᾶμ’ κιὰ πιοῦμ’, ἔλεγε.

Σάν νὰ μὴν ἔτρωγε καὶ νὰ μὴν ἔπινε ὀλημερίς στὴ ζωὴ του.

Ἡ παπαδιά του εἶχε πεθάνει πιά. Δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσει στὴ ζωὴ. Χόρτασε γλήγορα ἀπὸ τὰ φαγοπότια κι' ἔκλεισε τὰ μάτια, Χρόνια τώρα—χηριὸς μέσα στὸ σπῆτι του—τὶς μέρες αὐτὲς θυμῶτανε τὴ μακαρίτισσα, μὰ φιλοσοφοῦσε κι' ἔλεγε :—«Ἄφοῦ ἂ πεθάνουμ' ἄς φᾶμ'». Φαγὶ καὶ γνώση, εἶπαμε. Κι' ἔπεφτε στὸ διάβασμα μὲ τὶς ὥρες, διαβάζοντας μυθιστορήματα λογιῆς-λογῆς : Τὸ Βαραβά, τοὺς Ἀθλίους, τὸ Ροκαμβόλ, τὸ Βοκάκιο —ποὺ τόσο τὸν εὐχαριστοῦσε καὶ τοῦ ἔφερνε γέλια στὴν ψυχὴ μὲ τὰ ἱστορήματα τῶν κολογήρων—καὶ ὅ,τι ἄλλο τοῦ πεφτε στὸ χέρι. Δὲν ἀφήκε καὶ τὴν Πάπισσα Ἰωάννα. Ἦξαιρε ἀπόξω κι' ἀνακατωτὰ τὰ «κατὰ κολογήρων» τοῦ Βηλαρά, κι' ἀπαγγέλλοντας στοὺς συνάδελφους του μετὰ τὸν ἔσπερινὸ «Καλόγερος καὶ διάβολος ἀδέρφια διδυμάρια» χαχάνιζε ὀμηρικά. Γελοῦσαν ὡς καὶ τὰ παχιά του φρύδια.

Μὰ κι' ἀπὸ μουσικὴ καταλάβαινε πολὺ καλά καὶ στὴν ἐκκλησιὰ τὸν εὐχαριστοῦσε νὰ στέκεται στὸ στασίδι τοῦ δεξιοῦ ψάλτη καὶ νὰ ψέλνει «δοξαστικά» καὶ «ἔωθινά». Ἡ σκέψη του ἦταν τὸ διάβασμα καὶ τὸ ραχάτι. Ξαπλωνότανε ἀντίκρυ στὴ σόμπα — ποὺ ροκάνιζε τραγουδιστὰ τὰ ξεροκοῦρβουλα τῶν ἀμπελιῶν του—πάνω σὲ μαλακὰ στρωσίδια τῆς νοικοκυρῶσύνης τῆς μακαρίτισσας παπαδιάς του, ἔβαζε τὰ γυαλιά του καὶ διάβαζε—δὲ διάβαζε παρακαλῶ—ρουφοῦσε τὰ βιβλία. Καὶ δὲ σάλευε ὡς ποὺ νὰ τελειώσει τὸ ἔργο. Καὶ τότε τὸ κλειοῦσε μὲ κούραση, ἔτριβε τὰ μάτια του καὶ σφαλοῦσε τὰ γυαλιά του στὴν ξυλένια τους θήκη (τὸ φηκάρι) κι' ἀμέσως γύρευε τὸ «τραπέζι». Τραπέζι ἐννοοῦσε τὸ γεῦμα του ἢ τὸ δεῖπνο του μὲ τὰ πλούσια ὀρεχτικά καὶ τὰ πλούσια φαγιά.

— Βάλτε τραπέζι, ἔλεγε. Καὶ δινότανε μεσημέρι βράδυ στὸ φαγὶ ὡς ποὺ νὰ σκάσει. Ἔτσι κάποτε ἔφαγε ὀλόκληρη ξένη πῆττα ποὺ τοῦφεραν ἀπὸ τὸ φουρνο γιὰ δικιά του. Καὶ μόνο σὰν τὴν ξέφαγε, τότε μονάχα κατάλαβε πὼς δὲν ἦταν ἡ δικιά του, βλέποντας τὸ ταψὶ τὸ ξένο.

— Μπρὲ ποὺ νὰ πάρ' ἡ εὐχή, εἶπε. Γιατί τότε χορτασμένος καὶ μπουκωμένος ἐνοιωσε πὼς οὔτε τὸ ταψὶ ἦταν δικό του, οὔτε τὸ φύλλο τῶν χεριῶν τῆς κόρης του, οὔτε τὸ βούτυρό του, οὔτε ἡ γέμιση τοῦ γούστου του . . .

— Τοῦ, κρῖμα, τοῦ! Ἔλεγε καὶ ξανάλεγε, ἔτοιμος νὰ ξεράσει σὰν τὸ ρωμαῖο αὐτοκράτορα, γιὰ νὰ ξαναφάει, καὶ τὴ δική του πῆττα, ποὺ ὁ φουρνάρης κατὰ λάθος παράδωκε σ' ἄλλο σπῆτι, νὰ τὴν ἀπολάψουν ξένα στόματα, ξένα στομάχια.

— Ἐμπρέ, τυφλὸς εἶσα, ἔλεγε στὸν ὑπηρέτη του, τυφλὸς καὶ δὲ γνώρσες τὴν πῆττα μας; Τοῦ, τοῦ, του! . . .

Καί ὁμως ὁ ἴδιος ἀπὸ λαιμαργία δὲν τὴ μυρίστηκε, νὰ νοιώσει τὴ διαφορά τῶν ὕλικῶν, δὲν τὴν γνώρισε καταπίνοντας λαίμαργα τὰ κομμάτια.

Κάποτε πῆγε νὰ σκάσει ἀπὸ τὸ κακό του, γιατί ἀπὸ φιλικό του σπίτι τὸν ἐγέλασαν καὶ τοῦ πήραν τὴν καλλίτερή του γαλοπούλα, ποὺ τὴν ἐπαινοῦσε καὶ τῆς εἶχε φορέσει στὸ λαιμὸ μιὰ γαλάζια χάντρα γιὰ γνώρισμα καὶ γιὰ μάτιαγμα. Τοῦ πήραν τὸ κομπολόγι του καὶ στέλλοντάς το γιὰ σημάδι καὶ προσταγὴ του παράγγειλαν νὰ πεῖ τὸ παιδί: — Εἶπε ὁ παπᾶς νὰ μὲ δώκε «τὴ γκούλκα πὲ τὴ γαλάζια χάντρα».

Τὴν ἄλλη μέρα, πηγαίνοντας νὰ τὴ μπουκώσει μὲ τὰ συνηθισμένα καρύδια, τότε ἔμαθε τὸ πάθημά του ποὺ τοῦ σκάρωσαν ἀπὸ τὸ φιλικό του σπίτι. Ἐφτυσε, βλαστήμησε, θύμωσε, μὰ στὸ τέλος «κατάπιε» τὸ πάθημά τους.

— Ἄλλ' φορά νὰ μὴ δίντε τίποτα χωρὶς νὰ εἶμι γὼ ἐδῶ, πρόσταξε καὶ πηγαίνοντας στὸ φιλικὸ τραπέζι ἔφαγε τὸ στήθος τῆς γαλοπούλας του.

Εἶχε καρδιά παιδιοῦ. Καὶ μποροῦσε παραμονὴ Πρωτοχρονιάς νὰ καθήσει μὲ τὰ μωρὰ στὴν ψάθα νὰ παίξει φουντούκια ἢ νὰ ρίξει στὴν κεραμίδα ἢ νὰ κόψει χαρτιά καὶ νὰ δοκιμάσει τὴν τύχη του στὴν τριανταμία. Τέλος ν' ἀνασκουμπώσει τὸν τζουπέ του στὸ γλέντι καὶ νὰ σύρει τὸ χορὸ περηφάνᾳ ἀποθέτοντας τὸ καλιμαῦκι του ἀπὸ τὸ κεφάλι.

**

Λοιπὸν ἦτανε παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Ὅπως κάθε χρονιά, ἔτσι καὶ τούτῃ στὰ 189... ποὺ εἶχαν κλείσει οἱ ἐκκλησίες, ὅταν πατριάρχευε ὁ Διονύσιος ὁ Ε'. Μονάχα ποὺ δὲν ἐκκλησιάζονταν ὁ κόσμος. Καὶ ὅπως ὁ Παπαχριστόλδος διάβαζε στὸ σπίτι του ὅλες τὶς λειτουργίες καὶ τοὺς ἔσπερινούς, ἔτσι καὶ κάθε παπᾶς διάβαζε στὸ σπίτι του τὶς ἀκολουθίες καὶ μάζευε τὶς χριστιανές γύρω του νὰ παρηγοριοῦνται μὲ τὰ ψαλίσματά του καὶ νὰ βγάξει καὶ τὸ ψαλτικό του. Μόνος ὁ Παπαδαχτάν — ἔτσι τὸν ἔλεγαν — δὲν σκοτιζότανε γιὰ λειτουργίες καὶ τροπάρια κι' ἀκολουθίες. Μὲ τὸ κλείσιμο τῶν ἐκκλησιῶν βρῆκε καιρὸ νὰ ἐμπορεύεται καὶ νὰ πουλεῖ κρασιά καὶ νὰ ψήνει τσοῦπρα, νὰ βγάξει κρασί καὶ νὰ μποτιλιάρει τὴ μαστίχα του.

Κάποτε στεκάμενος στὸ καζάνι του, ποὺ ἔκαιε καὶ τοίμαζε τ' ὠραῖο του ρακί, θυμότανε τὰ παιδικὰ του τραγούδια καὶ σιγο-

τραγουδοῦσε ἕνα ρούσικο τραγούδι, πού τὸ θυμότανε ἀπὸ τὸν καιρὸ «τῆς Ρουσίας» καὶ δὲν ἔσβυνε μέσ' τ' ἀφτιά του ἀκόμα ὁ ρυθμικός του ἦχος :

Πίε βότκα, πίε ρόμ',
πίε βότκα, πίε ρόμ',
νὰ Ρουσία, νὰ παϊντόμ',
Γιὰ πίε βότκα, γιὰ πίε βότκα,
τίμα Ρούσκα, τί μαγιά,
τί μαγιά, τί μαγιά,
τίμα Ρούσκα, τί μαγιά.

Κι' ἀληθινὰ καρδιοχτυποῦσε ὁ Παπαδαχτάνς θυμάμενος τὴν κατοχὴ τῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς Ρώσους, τὰ ρούσικα στρατεύματα πού ἔμειναν στὴν πολιτεία, τὰ μεθύσια τους, τὰ τραγούδια τους, τὰ γλέντια καὶ τὸ χρῆμα πού ἀφήκαν, ὡς πού ἔφυγαν πίσω παραδίνοντας τὴ Θράκη πάλι στοὺς Τούρκους. Ἀπὸ πατέρα καὶ πάππο εἶχε μάθει νὰ ψήνει ρακιά, νὰ γεμίζει τίς τίνες καὶ τὰ βαρέλια του, τὰ «κάπια» του ὄλα, τοιμάζοντας ὠραῖα κρασιά, ὠραῖα πιωτά, τὴ «ρακὴ», τὴ «μπάτα», τὸ «τσιπουρο», τὴ «μαστίχα», τὸ «ντούζικο». Κι' εἶχε δίκιο νὰ θυμᾶται τὰ τραγούδια τῶν Ρώσων, γιατί πιωτά καὶ τραγούδια ἦταν οἱ Ρούσοι καὶ χορὸ κι' ἔρωτα καὶ ὕπνο.

Πίε βότκα, πίε ρόμ'
νὰ Ρουσία, νὰ παϊντόμ.

Παραμονὴ Χριστοῦγεννα ἔσφαξε πρῶι-πρῶι τὸ γουροῦνι του — ἕνα γουροῦνι ἑκατὸ ὀκάδων, πού τῷ τρεφε χρόνο μακρὸ, γιὰ τὴ μέρα τούτη. Πανηγύρισε τὸ σφάξιμο. τραγούδησε, κι' ὄλο τ' ἀπομεσήμερο τῆς παραμῶνης δὲν ἔκανε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ κομμοτιάζει τὰ κρέατά του καὶ τὰ λαρδιά του, μιὰ πιθαμὴ πάχος. Καὶ περνώντας τίς ὥρες του ἔτσι μὲ τὸ σόδειασμα τοῦ γουρουῦνιου καὶ τὸ καλόθεμα, εἶχε ξεχάσει θαρρεῖς πὼς ἦταν παραμονὴ καὶ πὼς μιὰ τέτοια μέρα χρονικὰ εἶχε καὶ ἱερὰ γράμματα καὶ ψαλίσματα, πού οἱ χριστιανοὶ δὲ θὰ τᾶκουαν, ὅπως πάντα, στὸν ἔσπερινό λυπημένοι.

Ὅταν νά, καὶ χτύπησε ἡ πόρτα του καὶ σὲ λίγο πρόβαλε μπροστά του ἡ κυρὰ Σεμέλη καὶ ἡ κόνα Ἀμερσοῦδα νὰ τοῦ ποῦν :

— Παπᾶ, μέρα χρονικὰ σήμερα, δὲ θὰ μᾶς διαβάσς τὸν ἔσπερινό, μόν' βίρα πὲ τὰ κρέατα θὰ καταγίνεσαι; Νά, σῆφεραμ' λαμπάδες καὶ κεριά καὶ θυμιάμα, καὶ σήκω νὰ μᾶς διαβάσς τὰ καλὰ γράμματα,

Τὰ λόγια τῆς κόνα Ἀμερσοῦδας τοῦφεραν στὸ νοῦ πὼς σὰν

παπᾶς εἶχε κι' ἄλλα χρέη ἔχτος ἀπὸ τὰ γοιρουνοσφαξίματα καὶ τὰ τοιμάσματα τοῦ τραπεζιοῦ τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ ἀναψαν τὴν ὄρεξη νὰ ψάλει.

—Καλὰ λές, κόνα Ἀμερσοῦδα, εἶπε, καὶ σὲ κομμάτ' ἄσας διαβάσω τὸν ἑσπερινό. Εἶδεάστε κι' ἄλλες γειτόνισσες. Πέτε πὲ κεῖ νὰ τὴ Δουκαίν', τὴ Μαργώ, τὴ Ζαφειρῆ, κι' ἔλατε στὴ σάλα μέσα νὰ κάνουμ' ἑσπερινό.

—Τί ἔν αὐτὸ πὲ σένα, παπάμ, πρόσθεσε ἡ κυρὰ Σεμέλ', δυὸ μῆνες ἔν πού δὲν ἐκκλησιάζκαμ', πού δὲν ἄκσαμ' γράμματα καὶ ψαλμουδιές καὶ νὰ μὴν ἀκούσουμ' καὶ τὸν ἑσπερινὸ Χριστούγεννα παραμονή;

Κι' ἀληθινά, σὲ κομμάτι τοῦ Παπαδαχτάν' τὸ σπίτι γέμισε. Ἡ μεγάλη του σάλα ἔγινε ἐκκλησιά. Κι' ἀραδιάστηκαν ὄλες οἱ γειτόνισσες, ἀπὸ τὴ Σουλτή, τὴν πιὸ γριὰ—τὴ μεγαλονοικοκυρὰ—ὡς τὴ Δεσποίν', τὴ διάστρα καὶ τὴν ὀφάντρα.

Ὁ Παπαδαχτάνς φορεμένος τὸ πετραχήλι τοῦ καὶ τὸ φελόνι του ἔβαλε «εὐλογητό» καὶ διάβασε «ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου» καὶ θύμιασε καὶ ξαναθύμιασε μυρωμένο μοσχολίβανο. Καὶ μὲ μεγάλη κατάνυξη ἔψαλε τὰ θαυμαστὰ τροπάρια τοῦ ἑσπερινοῦ τῶν Χριστουγέννων.

Δυὸ μῆνες εἶχαν ν' ἀκούσουν τὴ φωνὴ του οἱ γειτόνισσες, γιατί τόσο καιρὸ ἦταν οἱ ἐκκλησιές κλεισμένες σὲ πείσμα τοῦ Σουλτάνου. Καὶ διαβάζοντας δεήθηκε γιὰ τοὺς χριστιανούς, γιὰ τὴ νίκη «κατὰ βαρβάρων «καὶ παντὸς ἐχθροῦ καὶ πολεμίου» κι' εὐχήθηκε καὶ τὴ νίκη τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Καὶ ὕστερνὰ βροντοφώνησε τὸ τροπᾶριο τῆς γέννησης: «Ἡ γέννησις σου Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν...».

Δὲν εἶχε καλοτελειώσει τὸν ἑσπερινὸ του καὶ τὴν ἀκολουθία του καὶ τὰ χρυσὰ γράμματα κι' ἀπὸ τὸ παράθυρο εἶδε πάλι τὸ χιόνι ν' ἀρχίζει τὸ χορὸ του. Ἔνα χιόνι βαρὺ κι' ἄδρὸ καὶ πυκνὸ καὶ παχύ.

—Μπερεκέτ', εἶπε, εὐτυχία!

—Νὰ δώκ' ὁ Θεὸς εὐτυχία καὶ στὴν ἐκκλησιά μας, παπᾶ, τοῦ εἶπε ἡ σεβάσμια γειτόνισσά του, ἡ Ἀμπατζογλίνα. Νὰ νοίξανα οἱ ἐκκλησιές μας καὶ νὰ κάνουμ' τὰ χρέγη μᾶς πὲ τὴν τάξ'.

Καὶ μιά-μιά φιλώντας τὸ χέρι τοῦ Παπαδαχτάν' μὲ τὴν ψυχὴ χαρμόσυνη καὶ τὴ χαρὰ περίχυτη στὸ πρόσωπο, μὲ τίς εὐχὲς στὰ χεῖλια, πού χαμογελοῦσαν, ἔσυραν κατὰ τὴν αὐλή, βουτηγμένες στίς γοῦνες τους καὶ στὰ χοντρά τους σάλια, δπου τὸ χιόνι τώρα πλιά εἶχε σκεπάσει τὸ παλιὸ παγωμένο καὶ παχύ, ὡς τέσσαρα δάχτυλα.

Πήγαιναν μὲ τὴν καρδιά ἤσυχη, πὼς τέτοια μέρα δὲν περνοῦσε ἀδιάβαστη καὶ πὼς δὲ χάσανε τίς μελωδίες—τίς πλούσιες μελωδίες.

Ὁ Παπαδαχτάνς σὲ λίγο, μὲ τὸ σούρουπο, ζωσμένος τὴν ποδιά του, συνέχιζε τὸ κομμάτισμα τοῦ γουρουνιοῦ. Τοίμαζότανε γιὰ τὴ μεγάλη μέρα ποῦ ξεμέρωνε καὶ ποῦ τ' ἀναπάντεχο μαντάτο ἔφτανε: «τ' ἀνοιγμα τῶν ἐκκλησιῶν», τ' ἀπομεσήμερο, ἀνήμερα μὲ τὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας, ποῦ χαρμόσυνα διαλαλοῦσε κι' αὐτὴ τὴ νίκη τῆς ἐκκλησίας.

Κι' ἀληθινὰ ὁ Παπαδαχτάνς ἀνήμερα Χριστοῦγεννα τ' ἀπομεσήμερο, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους παπάδες τῆς πολιτείας διάβασε τὸ μεγάλο ἑσπερινὸ μέσα στὴ μητρόπολη—τὴν παμπάλαιη μητρόπολη—γιομάτη ἀπὸ χριστιανόκοσμο, λαχταρισμένο νὰ μῆ στὴν ἐκκλησιά.

Καὶ ὕστερνά, προσκαλώντας τοὺς φίλους του καὶ τοὺς κρασοπατέρες τοῦ μαχαλά του, δόθηκε στὸ γλέντι. Δόθηκε νὰ ξεκοκκαλίσει τίς δυὸ ψημένες γαλοποῦλες, νὰ φάει τὴν πηττα του—μιὰ κρεαττόπηττα—νὰ γευτεῖ τίς μπριζόλες τίς πιπερωμένες, ποῦ ἀναβαν τὴ δίψα, γιὰ ν' ἀδειάσει καὶ τίς νταμιζάνες μὲ τὸ μαῦρο τσουχτερὸ κρασί του.

Καὶ σὰ γλεντοκόπηρεν στὸ φαγοπότι πάνω, κ' ἦρθε ἡ ὥρα νὰ κοιμηθεῖ, παίρνοντας τὸ εὐχολόγιό του ἔγραψε μέσα στὸ ξώφυλλο τοῦ βιβλίου του: «Σήμερα ἀνήμερα τῶν Χριστοῦγέννων, 25 τοῦ Δεκέμβρη, ἐν ἔτει σωτηρίῳ 189. ἄνοιξαν οἱ ἐκκλησιῆς καὶ χτύπησαν οἱ καμπάνες καὶ διάβασαμ' τὸν ἑσπερινὸ στὴ Μητρόπολ'.

Παπαδαχτάνς»

Κι' αὐτὸς τὴ μέρα ἐκείνη συγκινήθηκε ἀληθινὰ, κι' ἀληθινὰ χάρηκε γιὰ τὸ ἀνοιγμα καὶ τὴ νίκη τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἄλλη μέρα θὰ πήγαινε νὰ λειτουργήσει.